

Alexandru DRĂG ULEAN,

master în drept

Sergiu NESTOR,

lector superior universitar al Catedrei „Științe penale”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

COORDONATELE PSIHLOGICE ALE ACTIVITĂȚII DE URMĂRIRE PENALĂ ÎN PROCESUL DE AUDIERE A BĂNUITULUI, ÎNVINUITULUI, INculpATULUI

REZUMAT

Ca știință, încă de la începuturile sale, psihologia și-a manifestat rolul productiv în raport cu justiția. În ceea ce privește tactica aplicată în criminalistică, aceasta nu poate fi concepută în afara psihologiei judiciare. Aceasta oferă mijloacele necesare pentru stabilirea potențialului psihologic al bănuitului, învinuitului, inculpatului, pe baza căruia organul de urmărire penală adoptă linia strategică optimă în procesul de obținere a informațiilor apte să susțină în mod relevant un caz. Totodată, punerea în acțiune a potențialului psihologic al ofițerului de urmărire penală trebuie văzută ca o necesitate de a completa, de a îmbogăți și de a perfecționa procedeele de ordin tehnic și practic ale procesului de audiere a bănuitului, învinuitului, inculpatului, ducând la fundamentarea științifică și, implicit, la creșterea eficienței acestui procedeu tactic.

Cuvinte-cheie: infracțiune, urmărire penală, psihologie, ofițer de urmărire penală, bănuit, învinuit, inculpat, audiere, interogatoriu.

SUMMARY

As a science, since its inception, psychology manifested productive role in relation to justice. In terms of tactics applied in forensics, it can not be conceived outside forensic psychology. This provides the means necessary to establish the psychological potential of the suspect, accused or defendant, on which the criminal investigation body adopts the best strategic line in obtaining relevant information able to sustain the case. At the same time, the implementation of the psychological potential of the criminal investigator should be seen as a necessity to supply, enrich and improve the technical and practical aspects of the audition of the suspect, accused or defendant, leading to the scientific justification and thus increasing the efficiency of this tactical procedure.

Keywords: misdemeanor, prosecution, psychology, investigator, suspect, accused, defendant, audition, interrogatory.

Introducere. Dinamica vieții sociale, prin intermediul sistemului actelor și fenomenelor umane, fundamentează și permite înțelegerea raporturilor și conflictelor sociale. Abordarea actelor, faptelor și proceselor umane existând în mod izolat, fără identificarea repetabilității și a dezechilibrului proceselor psihice care le însoțesc, nu determină cu certitudine înțelesul real dintre intenția și conduita exterioară a persoanei. Acțiunea sau inacțiunea individuală produce consecințe admise sau prejudiciabile social, care se reflectă în procesele psihice trăite de orice om, prin raportare la necesitățile și interesele personale. Prin acțiune sau inacțiune, realitatea este transformată și reflectată în mod conștient de către om, acesta intervenind în dinamica vieții sociale prin asumarea responsabilității pentru consecințele rezultate.

Materiale și metode aplicate. Pentru elaborarea studiului respectiv a fost consultată literatura de specialitate, inclusiv alte cărți, ma-

nuale, tratate și publicații științifice conform subiectului abordat. Pentru atingerea scopului au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: analiza comparativă, analiza logică, sinteza.

Rezultate obținute și discuții. Soluționarea problemei științifice abordate poate fi efectuată prin examinarea interacțiunii dintre psihologie și drept.

În această ordine de idei, remarcăm că știința care studiază procesele psihice, însușirile și relațiile interumane este psihologia [1, p. 4].

Încă de la începuturile sale, psihologia și-a manifestat rolul productiv în raport cu justiția. Din acest motiv cei mai importanți psihologi au consacrat acestui domeniu special numeroase studii, precum și un important buget de timp necesar cercetării complexe pentru aplicarea psihologiei în domeniul jurisprudenței. Acest efort s-a constituit în cele din urmă în ceea ce avea să fie temelia psihologiei judiciare căreia i s-a stabilit ca obiect *studierea*

nuanțată și aprofundată a persoanei umane implicată în drama judiciară, în vederea obținerii cunoștințelor și a evidențierii legităților psihologice apte să fundamenteze obiectivarea și interpretarea corectă a comportamentelor umane cu finalitate criminogenă [2, p. 5].

Psihologia și dreptul au o zonă de hotar cu suprapuneri pe două direcții: o recentă și intensă activitate interdisciplinară și o împletire între profesia de psiholog și alte profesii. Astfel, remarcăm că multe ramuri ale sistemului judiciar apelează la psihologie [3].

În ceea ce privește tactica aplicată în criminalistică, aceasta nu poate fi concepută în afara psihologiei judiciare. Aceasta oferă mijloacele necesare pentru stabilirea potențialului psihologic al bănuțului, învinuțului, inculpațului, pe baza căruia organul de urmărire penală adoptă linia strategică optimă în procesul de obținere a informațiilor apte să susțină în mod relevant un caz.

În cazul săvârșirii unei infracțiuni, aflarea adevărului și determinarea autorului să-și recunoască vina și să facă marturisiri cât mai complete referitoare la aceasta îi revine ofițerului de urmărire penală.

Din perspectiva psihologică, urmărirea penală reprezintă o sumă de relații interpersonale de tip special care reunește, de regulă, un subiect constant, reprezentantul organului de urmărire penală, care caută să dezvăluie un adevăr, pe de o parte, iar pe de altă parte, alți participanți la proces, părți sau subiecți ai procesului, cel mai des acesta fiind bănuțului, învinuțului, inculpațului, care de cele mai multe ori caută să acopere adevărul, să-l ascundă sau să-l prezinte într-o manieră care să limiteze cât mai mult consecințele care ar urma să decurgă ca rezultat al elucidării adevărului.

Frecvența relațiilor interpersonale ale ofițerului de urmărire penală, care rămâne echilibrat în timp ce starea psiho-emoțională a bănuțului, învinuțului, inculpațului se modifică, indică de la bun început caracterul complex al activităților de urmărire penală.

Tensiunea care persistă pe parcursul desfășurării urmăririi penale este comparabilă cu tensiunea psihologică specifică unei partide de șah, în care se confruntă doi adversari cu stiluri diferite: ofițerul de urmărire pen-

ală – profesionist, plin de imaginație și infractorul – viclean și speculativ. Privite pe aceste coordonate psihologice, stările de tensiune generate de permanenta dispută a ofițerului de urmărire penală cu bănuțului, învinuțului, inculpațului nu trebuie să depășească cadrul legal stabilit pentru urmărirea penală, altfel se poate compromite întreg procesul penal.

Remarcăm că cele mai frecvente planuri situaționale în care se confruntă ofițerul de urmărire penală și bănuțului, învinuțului, inculpațului sunt:

a) planul deschis – datele despre infracțiune sunt cunoscute atât de ofițerul de urmărire penală, cât și de infractor, urmărirea penală avînd din start o situație pozitivă pentru cauză;

b) planul orb – datele despre infracțiune sunt cunoscute numai de ofițerul de urmărire penală, infractorul neștiind că ele se află la dispoziția ofițerului de urmărire penală. În asemenea condiții, infractorul poate comite erori în construcția apărărilor formulate, fiind la discreția ofițerului de urmărire penală;

c) planul ascuns – datele despre infracțiune sunt cunoscute numai de infractor, fapt ce poate duce la eșecul urmăririi penale, autorul infracțiunii putînd să rămînă mult timp neidentificat, uneori ani la rînd, iar alteori cauza depășește termenul de prescripție;

d) planul necunoscut – datele despre infracțiune nu le cunoaște, în prima fază, nici ofițerul de urmărire penală și nici infractorul, acestea fiind cunoscute de o terță persoană (eventual un martor întîmplător) [2].

Luînd în considerare faptul că marea majoritate a infracțiunilor sunt comise sub semnul clandestinității, descoperirea și administrarea probelor presupune o muncă de înaltă calificare și maiestrie profesională adaptată la „particularitățile fiecărui caz în parte” [4, p. 36].

Comiterea unei infracțiuni, reieșind din ideea că aceasta este o faptă a omului, este însoțită de modificări materiale în aproape toate cazurile. Suplimentar, se mai produc și anumite transformări de natură imaterială, reprezentînd modificări în plan psihic, la nivelul conștiinței aceluia care a participat la comiterea unei infracțiuni, ca autor, complice, instigator, martor etc. Aceste transformări, care în

plan psihic capătă forma unor impresii, pot fi cunoscute de organul de urmărire penală pe o cale indirectă și nu directă cum este cazul urmelor materiale. Cunoașterea informațiilor respective presupune exteriorizarea, comunicarea, adică transpunerea în imagini verbale a expresiilor stocate în memorie [5, p. 129], aceasta semnificând, în mod obligatoriu, contactul dintre purtătorul informației și organul de urmărire penală. Contactul respectiv se realizează prin chemarea persoanelor în fața organului de urmărire penală pentru audierea lor.

Audierea este apreciată ca fiind una din modalitățile indubitabile de abordare a persoanei în decursul întregului proces penal. Astfel, desfășurarea urmăririi penale este de neconceput fără audierea celui în jurul căruia se va concretiza întreaga activitate a organelor de urmărire penală, în acest sens, purtătorul celor mai ample și utile informații fiind bănuitul, învinuitul, inculpatul [5, p. 129].

Audierea reprezintă actul procedural prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul, celelalte părți, martorii, alte persoane cu privire la care există o presupunere că dețin informații în legătură cu infracțiunea sau făptuitorul acesteia sunt chemate să dea explicații în fața organului de urmărire penală.

Reproducerea orală este principala modalitate de obținere a informațiilor de la bănuitul, învinuitul, inculpatul. Aceasta reproducere orală, într-un proces de audiere, poate să apară sub două forme:

- relatarea liberă (nedirijată) a faptelor percepute;
- răspunsurile la întrebările adresate de către ofițerul de urmărire penală.

În ceea ce privește a doua formă de audiere, aceasta mai este denumită și „interogatoriu”.

Interogatoriul este definit ca fiind contactul interpersonal verbal, relativ tensionat emoțional, desfășurat sistematic și organizat științific, pe care îl poartă reprezentantul organului de urmărire penală cu persoana (bănuitul, învinuitul, inculpatul) în scopul culegerii de date și informații despre o faptă infracțională, în vederea prelucrării și clarificării circumstanțelor în care s-a comis fapta, pentru a identifica făptuitorii și, în funcție de adevăr, a

stabili răspunderea fiecăruia [6].

Pentru ofițerul de urmărire penală care efectuează audierea este primordială să cunoască mecanismele proceselor psihice ce stau la baza comiterii infracțiunilor, astfel putând alege un procedeu tactic de audiere adecvat, dat fiind faptul că organul de urmărire penală are obligația de a stabili circumstanțele în care a fost comisă infracțiunea, gradul de vinovăție a făptuitorului și pedeapsa prevăzută pentru sancționarea faptei respective [7, p. 42].

Importanța acordată acestui segment al muncii judiciare este relevată de faptul că problematica stabilirii vinovăției pe baza audierii bănuितului, învinuitului, inculpatului are o bogată istorie, referințe asupra domeniului respectiv figurând încă din Evul Mediu.

În acest context considerăm posibilă o apropiere între investigația psiho-criminalistică și ceea ce filosoful și istoricul francez Michel Foucault denumeste „examen”:

„Examenul combină tehnicile ierarhiei care supraveghează și pe acelea ale sancțiunii ce normează. Este o privire normatoare, o supraveghere ce permite definirea, clasificarea și pedepsirea. Instituie la nivelul indivizilor o vizibilitate prin intermediul căreia aceștia sunt diferențiați și sancționați. Din aceste motive, în toate dispozitivele disciplinare, examenul este puternic ritualizat. În el se întîlnesc ceremonialul puterii și forma experienței, desfășurarea forței și stabilirea adevărului” [8, p. 266].

Ritualul infracțional atrage atenția asupra mecanismelor psihologice ce îl influențează pe făptuitor. Complexitatea mecanismelor psihologice ale bănuितului, învinuitului, inculpatului rezultă din specificitatea etapelor infracționale pe care acesta le traversează. Astfel, se disting următoarele etape infracționale:

- conceperea activității infracționale (caracteristică infracțiunilor săvârșite cu intenție);
- desfășurarea activității infracționale;
- etapa postinfracțională.

În privința psihologiei bănuितului, învinuitului, inculpatului sub influența căreia el se află în ultimă etapă – cea postinfracțională, poate fi remarcată o anumită stare de tensiune psihică, mai mult sau mai puțin evidentă, motivată prin teama de a nu fi descoperit, această

stare justificând dominanta depresivă a individului [9, p. 234].

Referindu-ne la psihologia bănuțului, învinuțului, inculpatului în momentul interogatoriului, menționăm că mecanismele psihologice ale acestuia prezintă câteva caracteristici care trebuie cunoscute, mai ales pentru contracararea încercărilor de a induce în eroare a organului de urmărire penală. Acestea sunt: simularea, disimularea și minciuna, utilizate pentru a evita tragerea la răspundere penală.

Depistarea prezenței stării de emoție are specifice o serie de manifestări viscerale și somatice:

- accelerarea și dereglarea ritmului respirației, dereglarea emisei vocale (răgușire), scăderea salivăției;
- creșterea presiunii sangvine și accelerarea bătăilor inimii;
- contractarea mușchilor scheletici (crispare și blocarea funcțiilor motrice);
- schimbarea mimicii și pantomimicii (mișcări și gesturi ce nu corespund în mod normal comportamentului individului);
- modificarea timpului de reacție sau de latență (întârzierea răspunsului la întrebări ce conțin cuvinte critice).

Încercările de simulare sau disimulare pot fi depistate cu poligraful. Cele mai des întâlnite sunt următoarele:

- refuzul de a vorbi sau de a recunoaște fapta care i se impută;
- invocarea imosibilității de a-și aminti;
- prezentarea de alibiuri;
- recunoașterea unor fapte minore în scopul disimulării celor importante;
- motivarea faptului că infracțiunea este consecința provocării sau a unui „moment de rătăcire”;
- simularea nebuniei sau a tulburării funcțiilor unor organe de simț;
- încercări de sinucidere sau de automutilare.

Deseori, în fața organului de urmărire penală bănuțului, învinuțului, inculpatul își retrage declarațiile făcute anterior pe motiv că au fost obținute prin presiuni sau intimidare.

Modurile de manifestare menționate pot fi în unele situații realmente sincere și jus-

tificate. De aceea se impune o verificare amănunțită a declarațiilor, care vor servi la aflarea adevărului numai în măsura în care sunt coroborate cu alte date desprinse din ansamblul probelor existente în cauză.

Așadar, considerăm că din multitudinea de strategii utilizate de către ofițerul de urmărire penală la audierea bănuțului, învinuțului, inculpatului, cea mai eficientă și eficace este utilizarea interogatoriului psihanalitic.

Interogatoriul psihanalitic [10] este interogatoriul viitorului, este inofensiv, curat, respectă integral demnitatea, drepturile și libertățile cetățeanului din perspectiva prezumției de nevinovație, este un joc al inteligenței prilejuit preponderent de o simplă discuție asupra cazului.

Comportamentul duplicitar este des întâlnit în practica judiciară, simularea desemnând efortul conștient întreprins cu perseverență de către bănuț, învinuț, inculpat pentru a masca trăiri, unele stări sufletești, intenții, acțiuni, fapte și probe cu scopul de a aduce urmărirea penală pe căi greșite, în vederea sustragerii de la răspundere penală. Duplicitatea (simularea) este caracteristică unei persoane care adoptă două atitudini și joacă premeditat două roluri, afișează sentimente și gânduri diferite de cele pe care le simte cu adevărat. Analizând minciuna la intersecția dintre forma gândită, forma transmisă și factualitate, este necesar de specificat că simularea este asigurată de divergența dintre forma gândită și cea exprimată.

Minciuna reprezintă constructul mental strategic, apărarea, pe care din perspectiva psihologiei judiciare, bănuț, învinuț, inculpatul o îndreaptă împotriva celui ce îl interoghează, adoptând un comportament voit contrafactual cu referire voit pragmatică și vizând o finalizare persuasiv intențională.

În timpul desfășurării urmăririi penale la bănuț, învinuț, inculpat apare un dezechilibru psihic provocat de excesiva acumulare de energie, determinată de conflictele intersubiective. Astfel, conflictul dintre pulsivitatea inconștientului și actul conștient, determinate de raportul „Eu – Realitate”, se concretizează în manifestări ce scapă cenzurii conștientului, fiind localizate la nivelul preconștientului.

În interogatoriul care se adresează fap-

tutorului acesta se va autodemasca sub influența „Eu”-ului sedimentat în subconștient, alături de „Eu”-ul primitiv și brutal, identificând, astfel, la bănuitul, învinuitul, inculpatul mai multe erori caracteristice, cum ar fi:

– uitarea cuvintelor și a numelor proprii – cercetarea numelor proprii în interogatoriu este de o mare importanță. Atenția trebuie îndreptată asupra numelor în legătură directă cu vina, asupra cărora conștiința veghează cu rezonanță sau contiguitate în acest sens;

– erorile de lectură și de scris – o idee este refulată sub presiunea unei neplăceri ulterioare, imaginile flotante din jurul conștiinței prin forța lor dinamică modifică mersul normal al scrisului și cititului;

– actele simptomatice accidentale – sunt mărturisiri involuntare ale unor gânduri, afecțiuni, repulsii, care scapă de sub controlul vigilent al „Eu”-ului conștient. Autorul unui act simptomatic își dezvăluie intenția subconștientului într-un moment când cenzura nu-și exercită cu strictețe rolul său;

– asociațiile de idei [10] – se bazează pe aglutinarea ideilor și centrarea lor pe un trunchi ideativ, un cuvânt sau o idee ce face parte dintr-un complex psihic.

Condiția interogatoriului psihanalitic este realizarea atmosferei de intimitate, din care se poate obține starea de încredere, astfel permițând „Eu”-ului social, matricei morale, să se armonizeze cu tensiunile refulate prin actul mărturisirii, acceptării comiterii faptei și a pedepsei.

Totuși constatăm că cunoașterea teoretică a posibilităților particularități psihice ale bănuțului, învinuitului, inculpatului, audiat de către organul de urmărire penală, nu este suficientă, fiind necesar ca ofițerul de urmărire penală, prin propriile calități psiho-sociale, să intuiască structura psihică a celui pe care îl are în față.

Pregătirea modernă de specialitate, abilitatea ofițerului de urmărire penală în tehnologia judiciară integrată științei criminalistici, abilitatea acestuia de a solicita contribuția expertizelor de specialitate pentru soluționarea cauzelor penale reprezintă câteva aspecte de competență necesare oricărei persoane implicate în misiunea de depistare și colectare a probelor, dovedire a vinovăției și sancționare

a celor care încalcă legea [11].

Abordată din perspectiva psihologică, profesia de ofițer de urmărire penală este deosebit de complexă. Exigențele legale, morale și de competență cer ofițerului de urmărire penală cunoașterea profundă și nuanțată a dispozițiilor legii penale și procesual-penale, precum și a drepturilor fundamentale ale omului, la care trebuie să se raporteze permanent.

Calitățile psiho-sociale ale unui ofițer de urmărire penală profesionist se pot grupa în 3 categorii [2]:

1) Nivelul general de pregătire – ofițerul de urmărire penală trebuie să facă dovada unui nivel înalt de pregătire generală; să aibă o concepție clară despre lume și viață, despre societate și legile care o guvernează și, îndeosebi, despre sistemul social bazat pe democrația autentică, să știe cu precizie care sunt, în ce constau și ale cui sunt valorile și interesele pe care le apără.

2) Calitățile psiho-intelectuale – gândirea ofițerului de urmărire penală trebuie să se orienteze spre esența realității judiciare, să se distingă prin claritate, profunzime, rigoare, mobilitate, coerență și să se bazeze pe un spirit critic dezvoltat. De asemenea, ofițerul de urmărire penală trebuie să dea dovadă de o mare putere de discernământ, el trebuie să deosebească ușor realul de ireal, semnificativul de nesemnificativ, să patrundă și să aprecieze faptele la justa lor valoare, numai așa fiind posibil de a fundamenta o soluție judiciară viabilă. Ofițerului de urmărire penală îi este necesară, la un nivel de funcționalitate optim, atât memoria de scurtă durată, cât și memoria de lungă durată, iar pentru înțelegerea și pătrunderea mai eficientă a unor situații, fapte sau circumstanțe care îi sunt doar sugerate pe parcursul relatării, acesta trebuie să recurgă și la imaginație. Totodată, el trebuie să posede o mare stabilitate și o bună concentrare a atenției.

3) Calitățile moral-afective – echilibrul emoțional vizează componenta afectivă a personalității ofițerului de urmărire penală, fiind reprezentată prin tact, răbdare, toleranță, disponibilitatea de a asculta, stăpînirea de sine etc., ceea ce conferă un fond psiho-fiziologic general pozitiv.

Complexitatea urmăririi penale poate

declanșa unele mecanisme ale afectivității ce se pot exterioriza prin manifestări incompatibile cu profesia de ofițer de urmărire penală, cum ar fi: dezgustul, plictiseala, sila, agresivitatea etc. Dacă ofițerul de urmărire penală se va prezenta în cadrul procesului de audiere a bănuitului, învinuitului, inculpatului ca o persoană impresionabilă, nervoasă, iritată, agresivă sau ca o persoană care trece cu ușurință de la o stare psihică la alta, ori preocupat de propriile probleme, șansele de a-și atinge scopul sunt foarte reduse. Pentru a nu afecta în mod negativ cursul general al desfășurării urmăririi penale, este foarte important ca în timpul desfășurării audierii bănuitului, învinuitului, inculpatului, ofițerul de urmărire penală să aibă toate reacțiile proprii sub control.

Concluzii.

Profilul psiho-intelectual și moral-afectiv al ofițerului de urmărire penală se structurează atât pe cele mai importante procese psihice, cât și pe trăsăturile de personalitate ale acestuia. Experiența în domeniul urmăririi penale contribuie la dezvoltarea și perfecționarea la ofițerii de urmărire penală a unor calități speciale cum ar fi: perspicacitatea, spiritul de observație, insistența, subtilitatea și rapiditatea deducțiilor și sintezelor, forța argumentării logice, a căror rezultată formează intuiția profesională, așa-zisul fler – o calitate extrem de importantă în procesul de audiere a bănuitului, învinuitului, inculpatului.

Așadar, toate calitățile enumerate anterior nu reprezintă un simplu inventar de însușiri (trăsături) posibile la un ofițer de urmărire penală, ci adevărate direcții pe linia valorificării potențialului psihologic al acestuia în cadrul desfășurării urmăririi penale. Punerea în acțiune a potențialului psihologic trebuie văzută ca o necesitate de a completa, de a îmbogăți și de a perfecționa procedeele de ordin tehnic și practic ale procesului de audiere a bănuitului, învinuitului, inculpatului, ducând la fundamentarea științifică și, implicit, la creșterea eficienței acestui procedeu tactic.

Menționăm că ducerea la bun sfârșit a activității de soluționare a cauzelor penale se bazează atât pe o consistentă pregătire juridică, cât și pe profilul psiho-intelectual și moral-afectiv al ofițerului de urmărire penală,

precum și pe arta de a combina aptitudinile profesionale cu calitățile moral-pihologice.

Astfel, afirmăm cu certitudine că investigația criminalistică este o știință, dar în același timp și o artă, iar temeiul este dat de factorii de calitate pe care i-am enunțat în prezentul articol. Acești factori generează premisa fundamentală în conturarea veridică a sferei delincvențiale în care se încadrează speța și, totodată, oferă posibilitatea procedurală de soluționare legală a cauzei, prin intermediul unei activități obiective desfășurate de către ofițerul de urmărire penală [7, p. 430].

Referințe bibliografice

1. Atkinson R.L., Smith Ed.E., Bem D.J. – „Introducere în psihologie”, Editura Tehnică, București, 2002, 1099 p.
2. Mitrofan N., Zdrengea V., Butoi T. – „Psihologie judiciară”, Editura Șansa S.R.L., București, 1992, 359 pag.
3. Dewey R.A. – „Introducere în psihologie”, traducere în limba română, publicată pe pagina web <http://scientia.ro/homo-humanus/introducere-in-psihologie-russell-a-dewey.html>
4. Stancu E. – „Criminalistica”, Editura Actami, București, 1995, vol. I – 376 pag. și vol. II – 398 p.
5. Ciopraga A. – „Criminalistica. Tratat de tactică”, Editura Gamma, București, 1996, 480 pag.
6. Butoi T. – „Note de curs”, Facultatea de Drept a Universității „Spiru Haret”, 1994/2000.
7. Stancu E. – „Tratat de criminalistică”, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2004, 736 p.
8. Foucault M. – „A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii”, Editura Humanitas, București, 1997, 448 p.
9. Iacobuță I., Covalciuc M. – „Criminalistică”, Editura Pamfilus, Iași, 2004, 387 pag.
10. Butoi T. – „Psihanaliza crimei”, Editura Științifică și Tehnică, București, 1997, 160 p.
11. Butoi I., Butoi T. – „Psihologie judiciară”, Editura Fundației România de Măine, București, 2004, 440 pag.